

Ήτανε νύχτα βαθειά. Τò χωριό όλο έκοιμότου, και μόνο μέσα στο σπίτι του Θωμά άγρυπνοῦσαν ακόμα αύτην τήν ώρα. Ένα μαῦρο λυχνάρι, κρεμασμένο από ένα καρφί σιμά στο κρεβάτι, έγλυφε με τήν κόκκινη φλόγα του τόν παλιό γδαρμένο τοίχο, τόν έμαύριζε αδιάκοπα, κ' έπάσκιζε με τò δειλό του φώς να νικήσει τὰ σκοτάδια του σπιτιού. Στη γωνιά ή φωτιά είχε σβήσει, και τὰ δύο χοντρά δαυλιὰ έκοιτόνταν άπάνου στη στάχτη σαν ξεψυχισμένα. Κ' ήταν μέσα στο σπίτι όλα κατάμαυρα. Μαύρη γυαλιστερή ή γωνιά, ως άπάνου στη στέγη, από τήν άθάλη· μαῦροι οί παλιωμένοι τοίχοι, πώδειχναν τες πέτρες τους· μαῦρο τò πατημένο χῶμα του σπιτιού· μαῦρα τὰ δοκάρια και οί άραιοες σανίδες τής στέγης από τούς καπνούς πολλῶν αιώνων· μαῦρο τò κόνισμα άννουθε από τò κρεβάτι. Και τώρα έφαινότου, ως κι' ό άέρας μαῦρος, παρόμοιος σε ψιλή πυκνή άθάλη, σκορπισμένη σ' όλο τò σπίτι, κ' έθάμπωνε του λυχναριού τò φώς. Κι' αύτη ή μαυρίλα έμύριζε βαρεία από καπνούς, από χυμένο κρασί, από πρόβατο και τράγο, και από μίαν άλλη άηδιαστική όσμη που έρχότου από τò κρεβάτι. Τò λυχνάρι τò φώτιζε. Ήταν ψηλό κι' άκάθαρο, άνου σε δύο ξύλινα στρίποδα. Και μέσαθε από τò παλιό, σκισμένο και λιγδερò πάπλωμα, κι' από τò λερò χοντρò σεντόνι, έβγαине ένα γέρικο, λιγνό, σουρωμένο πρόσωπο, τò πρόσωπο τής γυναίκας του Θωμά, που έψυχομαχοῦσε. Από τὰ ψιλὰ ώχρότατα χείλη της έβγαине κάθε τόσο ένας βόγγος μουγγός κι' άδύνατος. Τὰ μάτια της ήταν κλειστά μέσα στές βαθουλωμένες κι' άπλυτες κώχες τους· ή μύτη της ήταν μακρυνά, κίτρινη, διάφανη, ψιλή σα λεπίδι, κι' άνοιγοκλειοῦσε συχνά συχνά, κι' όλο τò αύλακωμένο μικρò κι' άσκημο πρόσωπό της έγυάλιζε από τόν ίδρο. Ξεχτένιστα τάσπρα μαλλιά της έφευγαν μέσα από τες λερές μέριζες, τής σκέπαζαν ταυτιά, κολλοῦσαν στα βαθουλωμένα μάγουλά της, στάσαρκο μέτωπο, φυτίλια από δώ, φυτίλια από κεϊ, και στο λαιμό της έφαινότου κ' έξεχώριζε ξερός, σαν από ξύλο, ό λάρυγγας, που κάθε τόσο άνεβοκατέβαινε. Και τὰ χέρια της, μαῦρα, ζαρωμένα, κοκκαλιάρικα, παλιωμένα από τήν έργασία κι' από τήν άρρώστεια έψηλαφοῦσαν αδιάκοπα τò λιγδερò πάπλωμα, έσηκωνόνταν άνήσυχα ως στο κεφάλι της, σα για ν' άδράξουν κάτι, και ξανάπεφταν σιμά στο κορμί της, που κάπου κάπου ένας τρόμος τò τίνιζε όλόκληρο. Και ή άρρωστη όλο έβογγοῦσε.

Ό άντρας της ήρθε σιμά στο κρεβάτι, έστάθηκε όρθος και τήν έκοίταξε.

-Δέν πιστεύω να βγάλει τή νύχτα! έίπε κουνώντας τò κεφάλι.

Μία άλλη γριά γυναίκα, ή άδερφή του Θωμά, που καθότου καμπουριασμένη σιμά στη σβημένη γωνιά, στο σκοτάδι, και που άκκουμποῦσε τò κεφάλι της στον τοίχο κ' έπαιρνε κάθε τόσο λίγον ύπνο, του άποκρίθηκε νυσταγμένη:

-Ποιός ξέρει!

Η έτοιμοθάνατη έτινάχτηκε στο κρεβάτι της, έβόγγησε βαθειά δύο τρεις φορές, και φοβισμένη μισοάνοιξε τò ένα της μάτι, εκούνησε τὰ χείλη της, σα νάθελε να μιλήσει, κ' έπροσπάθησε του κάκου να καταπιεί τò σάλιο της.

-Θά διψάει! ξανάπε ό Θωμάς.

Η άδερφή του σηκώθηκε από τή θέση της, έχασμουρήθηκε, έτριψε τὰ μάτια της, κ' έσύρθηκε σκυφτή ως σ' ένα τραπέζι, που ήταν σιμά στα πόδια του κρεβατιού και που στο σκοτάδι δέν έφαινότου.

-Νὰ τῆς δώσουμε, εἶπε μιῶντας μὲ τὴ μύτη λίγο κορδιάλο;

-Κορδιάλο! ἐγέλασε ὁ Θωμᾶς· τὸ κορδιάλο μοναχὰ τῆς λείπει! Αὐτὴ εἶναι πεθαμένη κιόλας· δὲν τήνε βλέπεις; Νὰ τὴν ἀνάπνευε, νὰ λές, ὁ Θεὸς γλήγορα γιὰ νὰ μὴν τυραννιέται· τί τὴ θέλει τὴ ζωὴ ἔτσι; γιατί νὰ τὴν κάμουμε νὰ ζήσει περισσότερο; Βρέξε τῆς μοναχὰ λίγο τὰ χεῖλη, γιὰ νὰ μὴ φρυγεται ἡ καρδιά τῆς, καὶ φυλάξου μὴ σοῦ πνιγεῖ!

Ἡ ἄρρωστη ξανατρόμαξε, σὰ νάχε καταλάβει, κι' ἀνοιγόκλεισε τὸ ἓνα τῆς μάτι.

Ἡ ἄλλη γρηῖα ἔφερε ἓνα ποτήρι κ' ἓνα ξύλινο κουτάλι. Τὸ γέμισε νερὸ μέσαθε ἀπὸ τὸ ποτήρι καὶ τῷφερε στὰ χεῖλη τῆς ἐτοιμοθάνατης. Ἀνέβηκε ἔπειτα κ' ἐκάθισε στὸ κρεβάτι βαστώντας τὸ ποτήρι στὸ ἓνα χέρι καὶ τὸ κουτάλι στᾶλλο, καὶ γιὰ καμπόση ὥρα ἐκοίταζε σκεφτικὰ τὸ κίτρινο πρόσωπο τῆς ἄρρωστης ποῦ σὲ λίγο θ' ἄφινε τὸν κόσμο. Τέλος ἐκούνησε πικρὰ τὸ κεφάλι κ' εἶπε:

-Καημένη Ἀγγέλω! πᾶς κ' ἐσύ, πᾶς μὲ τσοῦ πολλούς! Ἦσουνε καλὴ γυναῖκα, κι' ἄς εἶχες τσὴ παραξενιές σου... Πᾶς ὡς τόσο διορθωμένη, ξεμολογημένη καὶ κοινωνημένη. Καὶ ὁ ἄντρας σου δὲ σοῦχει κατάβαρος, γιατί τὸν ἐτίμησες ὅμως! Κρῖμα ποῦ δὲν τοῦκαμες κι' αὐτουνοῦ τοῦ καικομοίρη ἓνα παιδί γιὰ τὰ γεράματά του! Ποιὸς θὰ τότε γεροκομήσει; Ἐχει ἀνιψίδια, ναί, τὰ παιδιά μου, μὰ δὲν εἶναι τὸ ἴδιο· αὐτὸς ὡς τόσο σ' εὐχαρίστησε ἀπ' ὅλα καὶ καθ' ὅλα, καὶ στὴ ζωὴ καὶ στὸ θάνατο!

Ὁ τρόμος ἐτίναξε πάλι τὴν ἐτοιμοθάνατη σύγκορμη. Τὰ μάτια τῆς ἐπλημμύρισαν δάκρυα, καὶ μὲ σβημένη πνοὴ τὰ χεῖλη τῆς ἐψιθύρισαν:

-Πεθαί...

Κι' ἀκολούθησε ἓνας βόγγος βαθύς.

-Τώρα θὰ τῆς κοπεῖ ἡ καρδιά, εἶπε ἡ ἄλλη γρηῖα μὲ χτυποκάρδι.

Κι' ἀνάμειναν τὰ δύο ἀδέρφια ἀπὸ στιγμὴ σὲ στιγμὴ τὸ τέλος. Παντοῦ ἡ σιωπὴ ἐβασίλευε. Μία σιωπὴ ποῦ τὴν ἄκουαν κ' οἱ δύο σὰ βουὴ μέσα στ' αὐτιά τους. Τὸ λυχνάρι ἐσπιθηροβόλησε· ἐχαμήλωσε τὸ φῶς του, ἐκάπνισε, ἀνάλαμψε πάλι, κ' ἡ κόκκινὴ του φλόγα ἐβάλθηκε νὰ χορεύει...

Μακρὰ μακρὰ ἀκούστηκε τὸ ἀλίχτισμα ἐνοῦ σκύλου. Μέσα στὸ καλύβι τοῦ Θωμᾶ ἢ στὸ στάβλο τοῦ Ἀργύρη κάποιο ζῶ ἀναταράχτηκε· στὴ στέγη τοῦ σπιτιοῦ κάποιο ποντίκι ἐπερπάτησε κάνοντας νὰ κυλήσει ἓνα ἀπάσβεστο κ' ὕστερα πάλι ἡ σιωπὴ ἐβασίλειψε, μία σιγαλιὰ ποῦ ἀκουότουν ἀδιάκοπα.

-Δὲν τέλειωσε ἀκόμα! εἶπε ἀνυπόμονα ὁ Θωμᾶς.

-Ἀκόμα! ἀποκρίθηκε ἡ ἀδερφή του· ὁ Θεὸς θέλει νὰ τὴν παιδέψει σὲ τούτην τὴ ζωὴ γιὰ νὰ βρεῖ ἀνοιχτὴ σὲ λίγο τὴν πόρτα τῆς παράδεισος!

Ἡ ἐτοιμοθάνατη ἐδάκρυσε πάλι.

-Μᾶς ἀκούει! εἶπε ὁ Θωμᾶς.

-Μᾶς ἀκούει! εἶπε ἡ ἀδερφή του ἀδιάφορα. Θέλει δὲ θέλει θὰ πεθάνει!

Τώρα ἡ ἐτοιμοθάνατη ἀνακινήθηκε ὅλη, τὰ χέρια τῆς ἔπαιξαν, ἄνοιξε περίτρομα τὰ θολωμένα μάτια τῆς, ἐκοίταξε τὸ Θωμᾶ καὶ τὴν ἀδερφή του, καί, σὰ νάχε ξαναδυναμώσει ἄξαφνα, ἔρριξε πρῶτα δεξιὰ κι' ἀριστερὰ τὸ λυωμένο κεφάλι τῆς, ἐπῆρε δύο τρεῖς φορὲς τὴν πνοὴ τῆς, ἐκατάπτε, μὲ δυσκολία, κ' εἶπε:

-Δὲ μπορῶ! δὲ μπορῶ! φφ!... φφ!...

Κ' έπροσπάθησε τοῦ κάκου νά σηκωθεῖ καὶ νά καθήσει στὸ κρεββάτι.

–Μὰ δὲ μπορῶ! φφ!... φφ!... ξανᾶπε ἰδρώνοντας.

–Σὲ λίγο ἡσυχάζεις καὶ γιὰ πάντα! τῆς εἶπε σοβαρὰ ἡ ἄλλη γριὰ κουνώντας τὸ κεφάλι· σὲ λίγο!...

–Καὶ τῆς ἔπιασε τὸ χέρι γιὰ νὰ μὴ χτυπιέται. –Στὸν ἄλλον κόσμο δὲν εἶναι οὔτε πόνοι, οὔτε λύπες, ἐκεῖ ποῦ θὰ πᾶς! Σὲ λίγο...

–Δὲ μπορῶ, μὰ δὲν μπορῶ!... ξανᾶπε ἀδυνατισμένη ἡ ἔτοιμοθάνατη κι' ἀπλώθηκε σὰ λιγοθυμημένη στὸ κρεββάτι.

–Ἀπέθανε; ἐρώτησε ὁ ἄντρας τῆς.

–“Ὁχι, εἶπε ἡ ἀδερφή του.

Κι' ἀκολούθησε πάλι νεκρική σιωπή. Ἐπρόσεχαν κ' οἱ δύο πῶς ἔπαιρνε ἄταχτα τὴν πνοή τῆς, κάθε μορφασμὸ πῶκαναν τὰ φρυμένα χεῖλη τῆς, κάθε κίνημα τοῦ λαρυγγιοῦ τῆς, κάθε μικρὸ ἀνοιγόκλεισμα τοῦ ματιοῦ τῆς, προσμένοντας κ' οἱ δύο τὸ γλήγορο τέλος τῆς. Καὶ γιὰ μία στιγμή ἡ σιγαλιὰ τῆς νύχτας ἐζωντάνεψε. Σὲ κάποια γειτονιὰ τοῦ χωριοῦ ἕνας πετεινὸς ἐλάλησε, μία, δύο, τρεῖς φορές, κ' ἐσώπασε. Καὶ τοῦ ἀποκρίθηκαν σὲ μία στιγμή ἀπὸ διάφορα μέρη δύο, ἔπειτα τρεῖς, ἔπειτα κι' ἄλλοι πολλοὶ πετεινοί, καὶ τὸ λάλημα ὄλο ἐσίμωνε ἀπὸ γειτονιὰ σὲ γειτονιὰ, σ' ὄλο τὸ χωριό, καὶ τώρα ἀκούστηκαν ξάστερα καὶ βροντερὰ τὰ λαλήματα τοῦ πετεινοῦ τῆς γειτονιάς τους, καὶ πλιὸ ξάστερα ἀκόμα ἐβγήκαν μέσα ἀπὸ τὸ στάβλο τοῦ Ἀργύρη δυνατὰ καὶ χαρμόсуνα. Κ' ἔπειτα τῆς γειτονιάς τὰ ὄρνιθια ἐσίγασαν, κι' ἀκούστηκαν πάλι τὰ μακρινώτερα λαλήματα, ὡς ποῦ σὲ λίγο πάλι ἡ σιγαλιὰ ἀπλώθηκε κ' ἐβασίλειψε.

–Πρῶτο λάλημα ὄρνιθοῦ! εἶπε ἀσυλλόγιστα ὁ Θωμᾶς.

Ἡ ἔτοιμοθάνατη ἄνοιξε τὰ μάτια, κ' εἶδε τὸν ἄντρα τῆς σιμά τῆς. Τὸν ἐκοίταξε καμπόσες στιγμὲς κατάμματα, καὶ τοῦπε μὲ ἀδύνατη φωνή, βραχνά, βραχνά: –Μ' ἔβαλες ἀποκάτου ἀπὸ τὴ γῆς, Καραβέλα!

Ἐκεῖνος, ἀκούοντας αὐτὸ τῶνομα, ἐβγήκε ἀμέσως ἀπὸ τὰ ὄριά του, ἐκοίταξε θυμωμένος τριγύρω του, ἄκουσε τὸ αἶμα νὰ τοῦ ἀνεβαίνει στὸ κεφάλι, ἐκατάπιε μὲ δυσκολία καί, μὴ μπορῶντας νὰ κρατηθῆ, ἐσήκωσε ψηλὰ τὸ γρόθο του, ἄνοιξε τὰ μάτια του, ἔκαμε δύο βήματα ὀπίσω, κ' εἶπε:

–“Ὡς κ' ἐδῶ! μὰ ὡς κ' ἐδῶ ποῦ θὰ σκατοψοφήσεις, θὰ μὲ πειράξεις! Ἀνάθεμα τὴν ψυχή ποῦ θὰ δώκεις τοῦ Διαόλου!

–“Ὁξω ἀποδῶ! ἐφώνησε τρομαγμένη ἡ ἀδερφή του· τότε μελετᾶς ἐδῶ, τέτοια ὥρα, ποῦ θὰ τῆς βγεῖ ἡ ψηχή! Ὁ ἀναθεματισμένος κάθεται τώρα κάπου ἐδῶ τρογύρου γιὰ νὰ τὴν ἀρπάξει, ἂν μπορέσει, τὴν ἀμαρτωλὴ ψυχή!... Φτού του, φτού του!... Κ' ἐσὺ τότε κρᾶζεις; Μὰ δὲν ξέρεις τὴ χάρη τοῦκαε!... Φτού του, φτού του!

Τὰ μάτια τῆς ἔτοιμοθάνατης ἐθόλωσαν.

–Καραβέλα! ξανᾶπε μὲ σβησμένη πνοή.

Αὐτὸς ξαναθύμωσε, ἔτριξε τὰ δόντια, ἐσήκωσε τὸ χέρι του γιὰ νὰ τὴ χτυπήσει, μὰ, μετανοιώνοντας ὀλομεμιάς, ἔτρεξε κι' ἄνοιξε τὴν πόρτα σὰ νᾴθελε νὰ φύγει.

–Ἐκεῖ ποῦ θὰ πᾶς, εἶπε, δὲν ξέρω ποῦ, πὲς τοῦ πατέρα σου, πὲς τῆς μάνας σου ποῦ ἀκόμα ὡς τὰ σήμερα τοὺς ἀναθεματίζω!...

Κ' ἐκίνησε γιὰ νὰ φύγει.

-Ποῦ πᾶς; τοῦπε ἡ ἀδερφή του κατεβαίνοντας ἀπὸ τὸ κρεββάτι καὶ πιάνοντάς τον ἀπὸ τὸν ὦμο· μοναχὴ μου ἐδὼ δὲ μένω, γιατί σκιαζομαί!... Μά, καημένε Θωμᾶ, γιατί τήνε ξεσυνερίζεσαι; οὔτε ξέρει πλιά τί λέει, οὔτε σ' ἀκούει πλιά!...

-Ἀἶχ! ἔκαμε ὁ Θωμᾶς σφίγγοντας τὰ δόντια του.

-Καραβέλα! ξαναψιθύρισε ἡ ἄρρωστη ἀπὸ τὸ κρεββάτι.

Ἡ ἄλλη γριὰ τῆς ἔφραξε τὸ στόμα.

-Ἀνάθεμά σε, ἀνάθεμά τὸν πατέρα σου ἀνάθεμά τῆ μάνα σου, ἐτραγούδησε ὁ Καραβέλας, σηκώνοντας τῆ φωνὴ σὰ νᾶψαλλε, καὶ χτυπῶντας μὲ τὸ πόδι του τὸ ρυθμὸ. Ἀνάθεμά σε!

Κ' ἔμεινε ὀρθὸς στὴν πόρτα του, κοιτάζοντας ἓνα ἓνα τᾶστέρια. Ἐβλεπε λίγα μονάχα, σ' ἓνα μικρὸ κομματί τούρανοῦ, γιατί τὸ πλάϊ τῆς ράχης, μὲ τὰ ψηλὰ μαῦρα κυπαρίσσια καὶ τᾶλλα τὰ δέντρα, ποῦ αὐτὴν τὴν ὥρα ἐφαινόταν χαμηλωμένα, σὰ σκοταδερεὲς μάζες μέσα στὸ διάχυτο φῶς τῆς ἀστροφεγγιάς, τοῦκρυβε τὸ περισσότερο μέρος. Ἐμεινε ἔτσι καμπόση ὥρα. Μέσα στὸ σπῖτι τώρα κανένας πλιά δὲν ἐμιλοῦσε. Ἀφοκράστηκε κι' ἀνάμεινε, περιμένοντας ν' ἀκούσει ἀπὸ τὸ στόμα τῆς ἀδερφῆς του τὸ τέλος. Ἀνάμεινε ἀκόμα, καὶ στὸ ὕστερο εἶπε ἀνυπόμονος:

-Ἀπέθανε;

-Ἀκόμα, ἀπάντησε ἡ ἄλλη· δὲ θ' ἀργήσει πολὺ!

-Τί ὥρα νᾶναι; ἐρώτησε τὸν ἑαυτὸ του στενοχωρημένος, κ' ἔξανακοίταξε τᾶστρα... Ὡς κ' οἱ πετεινοὶ σφάλλουνε! ἐμουρμούρισε.. Κάποτες λαλοῦνε τρεῖς ὥρες πρὶν φέξει!

Τᾶστέρια πῶβλεπε δὲν τὰ γνώριζε· καὶ τᾶλλα δὲν ἐφαινόταν. Μὰ ὀλομεμιὰς εἶχε ἠσυχάσει κι' ἀνάπνεε μ' ὄλη του τὴ δύναμη τὸν ψυχρὸ καθαρὸν ἀέρα τῆς νύχτας. Ἀπὸ τὲς σοῦδες ἔκραζαν χιλιάδες βατράχοι, ὅλοι μὲ μία φωνή, ἀφίνοντας κάθε τόσο στιγμὲς χωρὶς κανένα κρᾶξιμο· πάνου στὰ δέντρα ἐτρίλιζαν οἱ γρύλλοι.

-Τί ὥρα νᾶναι; ξανᾶπε σκεφτικός. -Κ' ἐθύμωσε ἄξαφνα, γιατί δὲν μποροῦσε νὰ καταλάβει. Κ' εἶπε πειραγμένος: -Οἱ ἐλιὲς τοῦ κόσμου, οἱ ἄκλερες, καὶ τὰ περιβόλια τοῦ ἀρχόντου, ἀνάθεμα τὸν πατέρα του, μᾶς κρύβουνε ὡς καὶ τᾶστρα! -Μὰ ἐμετάνοιωσε ἄξαφνα γιὰ τὴν κατάρρα καὶ ξανᾶπε σὲ μία στιγμὴ: -Γιατί τὸν ἀναθεμάτισα; τούτην τὴν ὥρα, τὸν καλὸ τὸν ἄνθρωπο; -Κ' ἐθυμήθηκε τὸ γέρον ἄρχοντα, μὲ τὴν ὁμορφὴ κ' εὐγενικιὰ θωριά του, μὲ τὰ κάτασπρα γένεια του, μὲ τοὺς γλυκοὺς του τρόπους, μὲ τὸ ἀγαθὸ χαμόγελο καὶ τὴν ἀγαθὴ, συμπονετικὴ ματιά του.

-Τέτοια ὥρα! ξανᾶπε μὲ τὸ νοῦ του σὲ λίγο ἡ Ἀγγέλω θὰ τὸν ἀπαντήσει στὸν ἄλλον κόσμο, κι', ἂν μ' ἀκουσε, θὰ τοῦ τὸ πεῖ!... Μὰ ἐκεῖ, παναπεῖ, αὐτὴ θᾶναι κυρά κι' ὁ ἄρχοντας δοῦλος! Ἐτσι λέει τὸ Βαγγέλιο!

Καὶ βγῆκε ὄξω, κ' ἔκαμε τὸ γύρο τοῦ σπιτιοῦ, κ' ἐσταμάτησε στὸν κῆπο του γιὰ νὰ ἰδεῖ στὴν Ἀνατολὴ ἂν ἐβγαίνε ὁ Αὐγερινός, καὶ πασιζώντας ἀπὸ ἄλλους ἀστερισμοὺς νὰ μαντέψει τὴ θέση τῆς Πούλιας, γιατί τὰ γέρικα μάτια του δὲν ἔβλεπαν πλιά τὰ μικρὰ τῆς ἀστέρια.

-Εἶναι, εἶπε τέλος, ξαναμπαίνοντας στὸ σπῖτι, τρεῖς ὥρες νὰ φέξει!... Τρεῖς ὥρες ἀκόμα!...

Ἐκοίταξε ὀλόγυρά του. Ἡ ἄρρωστη ἀνάπνεε ἀκόμη ξαπλωμένη στὸ κρεββάτι. Ἡ ἀδερφή του εἶχε ξανακαθίσει σιμὰ στὴ γωνιά, κ' ἔπαιρνε πάλι κάποιον ὕπνο. Αὐτὸς ἔβγαλε ἀπὸ τὸ ζωνάρι του μερικὰ φύλλα καπνοῦ τυλιγμένα κ' ἓνα μικρὸ μαχαῖρι, ἐκάθησε στοῦ στρίποδου τὴν ἄκρη, ποῦ ἔξεχε ἀπὸ τὸ κρεββάτι, ἔσπρωξε μὲ τὸ κορμί του τὸ στρῶμα τόσο ποῦ ἐφάνηκε μιὰ σανίδα, ἐπλάκωσε μὲ τὰ τρία δάχτυλα τοῦ ζερβιοῦ χεριοῦ του τὸν καπνὸ, καὶ μὲ τὸ δεξί του χέρι ἐβάλθηκε νὰ τὸν κόφτει ψιλὰ ψιλὰ, στὸ κόκκινο φῶς τοῦ λυχναριοῦ. Κι'

ὅταν ἐτέλειωσε, τὸν ἔμασε μ' ἐπιμέλεια σὲ μία του φοῦχτα καὶ τὸν ἔβαλε στὴ μεγάλη τσέπη τῆς γιακέτας του. Ἐπειτα ἔβγαλε ἀπὸ τὴν ἴδιαν τσέπη ἓνα κομμάτι σιγαρόχαρτο, καὶ μὲ τὰ τρίμματα, ποῦχαν ἀπομείνει ἀπάνου στὸ σανίδι, ἔφτιασε ἓνα χοντρὸ καμπούρικο σιγάρο, ποῦ τῶβαλε στὸ στόμα κ' ἐσηκώθηκε καὶ τᾶναψε στὴ φλόγα τοῦ λυχναριοῦ. Ἐτράβηξε τέλος δύο τρεῖς ρουφηξιές, ἐκοίταξε πάλι τὴν ἄρρωστη, κ' ἦρθε κι' αὐτὸς κ' ἐκάθησε στὴ γωνιά, ξάγναντα στὴν ἀδερφή του, κι' ἀκουμπώντας στὸ χέρι τὸ κεφάλι του, ἐκάπνιζε.

Κι' ὡς τόσο ἡ ἐτοιμοθάνατη ἔλεγε τώρα πάλι λόγια δικὰ της. Ἐμιλοῦσε μὲ τὸν πατέρα της, μὲ τὴ μάνα της, μὲ τὰ πεθαμένα της τὰδέρφια. Ἐλεγε πῶς ἦταν ἀκόμη παιδάκι, ἔκραζε τᾶλογό τους, ποῦ εἶχε ψοφήσει εἴκοσι χρόνους πίσω, καὶ κάθε τόσο ἐβογγοῦσε καὶ κάθε τόσο ἔκλαιγε. Κι' αὐτὸς τὴν ἄκουε ἀδιάφορος.

Τώρα εἶχε ἀνοίξει τὸ μάτι της κ' ἔλεγε πάλι:

-Ἐνα ἀστέρι! ὦ ἓνα ἀστέρι!... Λάμπει ἀπὸ ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ κεραμίδια... Ἐδῶ βέβαια τὸ σπίτι θὰ στάζει... Εἶναι καρφωμένο στὸν οὐρανό, μὰ ἐγὼ τὸ βλέπω... καὶ δὲν προβατεῖ ... στέκεται ἀσάλευτο... Γιατὶ δὲν προβατεῖ καὶ κεῖνο; -Μάννα, ποῦ εἶσαι;... γιατί γιατί, μάννα, σ' ἔδιωξε ὁ Θωμᾶς; γιὰ νὰ μὴ μ' ἀλλάξεις οὔτε σύ, καὶ νὰ μὲ φᾶνε ζωντανὴ τὰ σκουλήκια, πρὶν κατεβῶ στὸν τάφο... Εἶμαι μικρὴ κοπέλλα ἀκόμα... μικρὴ ἢ καημένη· πῶς νὰ τοῦ φύγω ἀπὸ τούτη τὴ φυλακή;... Γιατὶ πετοῦνε ἐδῶ γύρω στὸ φῶς τοῦ καντηλιοῦ τόσες λευτερίδες;... θέλουνε νὰ τὸ σβήσουνε, καὶ θὰ τὸ σβήσουνε, πάει!... Μὰ στὴ φλόγα καῖνε τὰ φτερά τους!... Ὡ πόσες μαῦρες ἀράχνες ἐδῶ μέσα· μοῦ δαγκάνουνε τὰ μάτια· ὦ πῶς τὲς φοβοῦμαι! ὦ, ὦ! -Μοῦ φεύγει τὸ κεφάλι, ... θὰ μοῦ τὸ πάρεις καὶ θὰ τὸ κυλήσεις ἀπὸ τὴν κορφὴ τῆς ράχης ὡς τὴν ἀμμουδιά ἔ; Ἄσπλαχνε Χάρε!... Δὲν εἶναι κανένας κοντὰ μου; Ὡ. ὦ!...

Κ' ἡ κόκκινη φλόγα τοῦ λυχναριοῦ ἀνεβοκατέβαινε κ' ἐκάπνιζε, κ' ἔρριχνε τὸ τσιμπλιασμένο φυτίλι κάθε τόσο μικρὲς σπιθοῦλες καὶ κάθε τόσο ἔχαμήλωνε τὸ φῶς. Μία χοντρὴ καύτρα, σὰν ἀναμμένο κόκκινο κάρβουνο, εἶχε σταθεῖ πάνω στὸ φυτίλι, κ' ἔκανε λιγώτερο λαμπρὴ τῆς φλόγας τὴ λάμψη. Καὶ κάθε φορὰ ποῦ τὸ φῶς ἐψήλαινε, κατέβαινε ἔπειτα περισσότερο, σὰ νᾶθελε μονομιὰς νὰ σβήσει, κι' ἀνέβαινε πάλι σὰ νὰ μὴν ἤθελε οὔτε κεῖνο νὰ πεθάνει. Κι' ὁ Θωμᾶς, ποῦ ἐκάπνιζε πάντα τὸ σιγάρο του, ὄλο ἀποφάσιζε νὰ σηκωθεῖ νὰ ξεφυτιλήσει τὸ λυχνάρι καὶ νὰ τοῦ δώσει λίγο λάδι, κι' ὄλο ἀνάβαλλε τὴ στιγμὴ, κρίνοντας πῶς τὸ φῶς του ἤμποροῦσε ἀκόμα νὰ βαστάξει λίγη ὥρα, καὶ σὰ νὰ ἐφοβότου μὴπως μ' αὐτὸ τὸ λάδι ἐμάκραινε καὶ τὴ ζωὴ τῆς ἐτοιμοθάνατης· καὶ τὰ μάτια του ὡς τόσο ἦταν βαρεῖα ἀπὸ τὸν ὕπνο, κ' ἐκλειοῦσαν γλυκὰ ἀνάμεσα σὲ μία τραβηξιά καὶ σὲ μίαν ἄλλη.

Καὶ ἡ ἐτοιμοθάνατη ἐσώπαινε καμπόσες στιγμὲς καὶ ξανάρχιζε· καὶ τὸ φῶς ὄλο ἀνεβοκατέβαινε· κ' εἶχε γίνεи τώρα σὰν ἓνας μικρὸς σκοτεινὸς ἀέρας γύρο στὸ καρβουνιασμένο φυτίλι, καὶ τέλος δὲν ἔπαιζε πλιά, πάρεξ ἦταν παρέτοιμο νὰ χωνέψει, δίπλα σ' ἐκείνη τὴ ζωὴ ποῦ μαζῆ του ἐσβηνότου. Καὶ τὸ σιγάρο ἔπεσε ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ Θωμᾶ, καὶ τὸ κεφάλι του ἀκούμπησε στὸν τοῖχο. Ἀποκοιμήθηκε βαρεῖα κ' ἐρουχάλιζε...

Τὸν ξύπνησε ἡ ἀδερφή του, ποῦ τὸν ἐσκούντησε δυνατὰ. Μέσα στὸ σπίτι ἦταν σκοτάδι ἄφεγγο, καὶ μόνο κάποια χαραμάδα δειλὰ δειλὰ ἐφώτιζε.

-Δὲν ἀκούεται, τοῦπε· θᾶχει πεθάνει!

-Χαράζει! εἶπε ὁ Θωμᾶς κοιτάζοντας τὴ στέγη· γλυκοχαράζει!

Κ' ἐσηκώθηκε ὀρθὸς μὲς στὸ σκοτάδι, ἐτανίστηκε κ' ἔχασμουρήθηκε δυνατὰ.

-Κάμε φῶς! τοῦ ξανᾶπε ἡ ἀδερφή του.

Αὐτὸς δὲν ἀπάντησε, καὶ νυσταγμένος ἀκόμα ἐπῆγε κι' ἀνοίξε τὸ παράθυρο. Ἡ ἀνατολὴ γλυκόφεγγε πάνου ἀπὸ τὰ σκοτεινὰ βουνὰ, ποῦ ἔκρυβαν τὰ οὐρανοθέμελα. Κάποιο

σύγγεφο στὸν οὐρανὸ ἐρόδιζε ὠχρὰ ὠχρά. Στὰ δέντρα ἄρχιζα νὰ λαλοῦν κάποια πουλιά. Τὰ ὄρνιθια τοῦ χωριοῦ ἐκοκόριζαν πάλι ἀπὸ γειτονιὰ σὲ γειτονιὰ. Ἐδῶ κ' ἐκεῖ πατήματα ἀκούονταν στοῦ χωριοῦ τὸ δρόμο. Στῆ γειτονιὰ τους κάποια πόρτα ἄνοιγε· κάποιος γείτονας ἔβηγε· σὲ κάποιο σπίτι ἐκουβέντιαζαν κιόλας.

Μέσα στὸ σπίτι ὅμως ἐμπῆκε φῶς πολὺ λίγο. Τὸ μικρὸ παράθυρο μόνο ἐσκεδιάστηκε τετράγωνο στῆ μαυρίλα τοῦ σκοταδιοῦ καὶ δὲν ἐξεχωριζότου τίποτα, οὔτε ἄνθρωπος, ἄν περπατοῦσε. Κ' ἡ ἀδερφή τοῦ Θωμᾶ εἶχε σιμώσει ὡστόσο τὸ κρεββάτι, καὶ ψαχουλετὰ ἔπιασε τὸ χέρι τῆς Ἀγγέλως, κ' εἶπε ἀναστενάζοντας:

–Ἐχει κρῦψει! ὁ Θεὸς σχωρέστ' τῆνε! ἀπέθανε!

Καὶ σὲ μιὰ στιγμή ξανᾶπε:

–Κάμε φῶς! Ἐγὼ πάω νὰ κράξω τῆ σαβανώτρα γιὰ νὰ τὴ ντύσουμε· δὲ μπορῶ μοναχὴ μου!

Κ' εὔρηκε τὴν πόρτα κ' ἦταν ἔτοιμη νὰ βγεῖ ὄξω. Μὰ ἐσταμάτησε μιὰ στιγμή καὶ τοῦ ξανᾶπε μιλώντας σιγὰ σιγὰ, σὰ γιὰ νὰ μὴν τὴν ἀκούσουν:

–Ὡστόσο ὅ,τι ἔχεις νὰ κρῦψεις, κρῦψε το. Νά, ξημερώνει. Καὶ σὲ λίγο θᾶναι δὴ οἱ κληρονόμοι τῆς, κ' ὅ,τι ἦτανε δικό τῆς θὰ τὸ πάρουνε... Μὰ γιὰ νὰ τὸ πάρουνε ἐκεῖνοι, χωρὶς νὰ κοπιᾶσουνε, χωρὶς νὰ τὴ βοηθήσουνε οὔτε καὶ στὰ τελευταῖα;...

–Μὴν ἔχεις ἔγνοια, τῆς ἀπάντησε βρίσκοντας στὸν τοῖχο τὸ λυχνάρι, καὶ ξεκρεμώντας το· ἡ συχωρεμένη μοῦκαμε γράμματα στὸ νοδάρο· κ' ἔτσι δὲν παίρνει κανένας τίποτα.

Κ' ὡστόσο εἶχε βάλει λάδι στὸ στεγνὸ λυχνάρι, κ' εἶχε γύρει τὲς πλάτες στὸ λείψανο γιὰ νὰ μὴν τὸ ἰδεῖ μονομιᾶς, ὅταν θὰ πρωτάναβε τὸ φῶς, κ' ἔτριψε ἓνα σπύρτο στὸ κουτί του.

–Κανένας τίποτα, ξανᾶπε πονηρά, βάζοντας στὸ νοῦ του πῶς κ' ἡ ἀδερφή του τὸν ὀρμήνευε γιὰ νὰ πάρει τῆς γριᾶς του τὰ ροῦχα γιὰ τὲς θυγατέρες τῆς.

Κ' ὡστόσο τὸ φῶς εἶχε ἀναλάμψει καθάριο τώρα. Ὅλα ἦταν ὅπως πρὶν στῆ θέση τους, μόνο ἀπὸ τὸ κρεββάτι δὲν ἔβγαινε πλιὰ κανένας βόγγος, κανένα μουρμούρισμα.

Ἡ γυναῖκα ἔφυγε, κ' ὁ Καραβέλας ἐκουνοῦσε κατόπι τῆς τὸ κεφάλι. Κ' ἔπειτα, ἀποφεύγοντας ἀκόμη νὰ τηράξει τὸ λείψανο ποῦ ἦταν τόσο σιμὰ του, ἦρθε στὸ παράθυρο, ἔστριψε πάλι ἓνα χοντρὸ καμπούρικο τσιγάρο, κ' ἔσκυψε ὄξω, πιθώνοντας τὸ κορμί του στοὺς ἀγκῶνες του. Δὲν αἰστανότου οὔτε λύπη, οὔτε στενοχώρια, μὰ οὔτε καὶ χαρὰ γιὰ τὸ θάνατο τῆς Ἀγγέλως του.

Ἦξερε μόνο πῶς αὐτὸς ὁ θάνατος θᾶταν ἡ αἰτία ποῦ θᾶλλαζε τέλεια τὴ ζωὴ του. Θὰ καλυτέρευε, θὰ χειροτέρευε; Ποιὸς τῶξερε; Τὸ βέβαιο ἦταν πῶς ἡ ἀρρώστεια τῆς γριᾶς εἶχε σταθεῖ μακρυνή, πολὺ μακρυνή μάλιστα γιὰ τὸ μικρὸ τους τὸ σπίτι κ' ἀφοῦ ἔπρεπε νὰ τελειώσει μὲ θάνατο. Τώρα ὡς κ' αὐτὴ εἶχε λυτρωθεῖ, κ' ὁ ἴδιος εἶχε λευτερωθεῖ. Εἶχαν βασανιστεῖ κ' οἱ δύο τους. Ἐτσι ἐσκεφτότου, κ' ὡς τόσο δὲν τολμοῦσε νὰ κοιτάξει ἀκόμα τὸ λείψανο, παρὰ τὸ φανταζότου μὲ κάποιον ἀόριστο φόβο ξαπλωμένο στὸ κρεββάτι, μὲ μισοανοιγμένα μάτια, μὲ ἀνοιχτὸ τὸ στόμα, ξεχτένιστο, σ' ὄλη του τὴ γεροντικὴ ἀσκημάδα.

Ὅξω τώρα ὄλη ἡ Ἀνατολὴ εἶχε ἀσπρίσει. Χιλιάδες τὰ πουλιά ἐκελαδοῦσαν ἀπάνου σ' ὄλα τὰ κλαριά. Τὸ χωριὸ εἶχε ξυπνήσει. Παράθυρα καὶ πόρτες ἀνοίγονταν κάθε στιγμή. Ἀκούονταν φωνὲς ἀνθρώπων, γυναικῶν ποῦ ἔκραζαν τὰ ὄρνιθια τους νὰ τὰ ταγίσουν, ποῦ ἐμαύλιζαν τ' ἀρνιά τους, ποῦ ἐμάλωναν τὰ παιδιὰ τους· ἀντρῶν ποῦ ἐκεντοῦσαν στὸ δρόμο τᾶλογα, ποῦ ἐγελοῦσαν στοῦ χωριοῦ τὰ μαγαζιά· παιδιῶν ποῦ ἔκλαιγαν. Ἦτανε τέλος πάντων μέρα. Καὶ ὁ ἥλιος σὲ λίγο θᾶβγαινε. Κ' ὁ Καραβέλας δὲν ἐφοβότου τώρα πλιὰ μὴν τὸν ζύγωνε πισώπλατα τὸ φάντασμα τῆς γυναικός του, μὰ, χωρὶς νὰ τὸ θέλει, ἐσυλλογιζότου ἀκόμα τὴν περασμένη ζωὴ τους, μιὰ ὀλάκαιρη ζωὴ!... Καὶ τώρα αὐτὴ ἦταν στὸν ἄλλον

κόσμο, σ' έναν κόσμο καλύτερον βέβαια από τοῦτον, μὰ τὸν κόσμο αὐτὸν ὁ ἴδιος δὲν ἤθελε νὰ τόνε γνωρίσει ἀκόμα, κ' ἐπροτιμοῦσε νὰ μὴν τὸν γνωρίσει ποτέ, ἀλά, ὅταν τέλος θὰ τὸν ἔβλεπε καὶ θ' ἀντάμωνε ἐκεῖ τὴν πεθαμένη γυναῖκα του, αὐτὴ ἄλλη γνώρα δὲ θὰ τοῦδινε παρὰ ἓνα χαιρέτιο: «Κάπου μ' εἶδες, κάπου σ' εἶδα!»

Γιὰ τὴν ὥρα ὅμως ἦτανε ξαπλωμένη, νεκρὴ, στὸ κρεββάτι τους. Ποῦ θὰ κοιμότουσαν αὐτὸς τὸ βράδυ, μέσα σ' ἐκεῖνο τὸ ἴδιο σπίτι, ὅπου εἶχε ξεψυχήσει; Κι' ἀκόμη δὲν τὴν εἶχε κοιτάξει. Ὡ, θὰ τὴν ἔβλεπε· πῶς δὲ θὰ τὴν ἔβλεπε; Εἶχε τὴν ὥρα του. Ἄς ἔβγαине πρῶτα ὁ ἥλιος.

Ἄξαφνα ὁ γαῖδαρός τους ἐγγάρισε στὸν κῆπο. «Τὸ δύστυχο τὸ ζῶ» εἶπε μὲ τὸ νοῦ του, «ἄ δὲν τοῦ ρίξω λίγο χόρτο, θὰ μείνει δεμένο νηστικὸ ὅλη μέρα!» Κ' ἐλησμόνησε τότες κάθε ἄλλη του σκέψη κ' ἐγύρισε ἄξαφνα γιὰ νὰ βγεῖ ἀπὸ τὴν πόρτα· καὶ τότες πρωτόπεσαν ἀθέλητα τὰ μάτια του ἀπάνου στὸ λείψανο. Ἦτανε ἄσκημο, ὅσο τὸ φανταζότουσαν, κι' ἀσκημότερο ἀκόμη. Ἡ γριά του εἶχε ξεψυχήσει μ' ἀναγυρμένο τὸ κεφάλι, στραμμένη πρὸς τὸν τοῖχο· καὶ τὸ στόμα της εἶχε ζαβώσει, εἶχε ἀνοίξει κ' εἶχε βαθουλώσει κ' εἶχε ἀκόμη ἀνοιχτὰ τὰ γυάλινα μάτια της· τὸ πρόσωπό της ἦταν μαῦρο καὶ τὰ πιθέματά της μολογοῦσαν τὴν τρομερὴ ἀγωνία.

–Ἄχ! ἀναστέναξε ὁ Θωμᾶς, κ' ἐσταυροκοπήθηκε, κ' ἔσκυψε καὶ τῆς ἐφίλησε τὸ ἄσαρκο κίτρινο μέτωπο.

Κ' ἔπειτα τῆς ἐσκέπασε τὸ πρόσωπο μὲ τὴ δίπλα τοῦ λεροῦ σεντονιοῦ, κ' ἐβάδισε πρὸς τὴν πόρτα. Ὅταν ἄξαφνα ἐσυλλογίστηκε πῶς ἡ ἀδερφή του μὲ τὴ σαβανώτρα θ' ἀνοίγαν τὴν κασέλα, γιὰτὶ ἔπρεπε νὰ ντύσουν τὸ λείψανο, καὶ θὰ μπορούσαν αὐτὲς νὰ κλέψουν ὅ,τι ἤθελαν ἀπὸ τὰ προικιά της. Κ' ἔτσι ξανᾶρθε πάλι στὸ κρεββάτι ἔβαλε τὰ χέρια του κάτου ἀπὸ τὰ σκεπάσματα, ἐπῆρε ἀπὸ τὴ ζώνη τῆς πεθαμένης τὰ κλειδιά, ἐπῆγε κι' ἀνοίξε ὁ ἴδιος τὴν κασέλα, ἐδιάλεξε ἀνάμεσα στὰ στιβασμένα φορέματα τ' ἀσπρόρουχα ποῦ ἔπρεπε νὰ τῆς φορέσουν, ξανακλείδωσε τέλος, ἔβαλε τὰ κλειδιά στὴν τσέπη του, ἐκοίταξε παντοῦ μὴν ἦταν τίποτα παραιτημένο, ἐφύλαξε στοῦ τραπεζιοῦ τὸ συρτάρι τὸ ξύλινο κουτάλι καὶ δύο χοντρά πιάτα, ἔβαλε στὸ ράφι τὸ γυάλινο ποτήρι, ἔχυσε ἀπὸ τὸ παράθυρο τὸ τελευταῖο γιαιτρικό, ξανάβαλε τὸ φλασκὶ στὸ ράφι, κ' ἐβγήκε γιὰ νὰ ταγίσει τὸ ζῶ του.

Μὰ ἐγύρισε ὀπίσω ἀμέσως μὲ τὴν ἀδερφή του καὶ τὴ σαβανώτρα, μίαν ἄλλη γριά, δυνατὴ γυναῖκα κι' ἄσκημη στὸ πρόσωπο, κ' ἐστάθηκε στὴν πόρτα. Οἱ δύο γριὲς ἄρχισαν ἀμέσως τὸ ἄχαρο ἔργο τους. Ἀνασήκωσαν τὴν πεθαμένη, καὶ μία ἀηδιαστικὴ ὀσμὴ ἐχύθηκε σ' ὅλο τὸ σπίτι, τόσο ἄσκημη ποῦ κ' οἱ τρεῖς τους ἀθέλητα ἐσφάλισαν τὴ μύτη τους.

Ἐπειτα οἱ γυναῖκες ἄρχισαν νὰ τὴ γδύνουν. Καὶ σὲ κάθε κίνημά τους τὸ νεκρὸ κεφάλι ἔγερνε ἀπὸ τὴ μία μεριά, ἔπεφτε στὴν ἄλλη, ἔσκυφτε ἐμπρὸς ἢ ἀναποδογερνότουσαν, καὶ ἀπὸ τὸ πεθαμένο στῆθος ἔβγαине κάποτε ἓνας βόγγος. Ἄξαφνα οἱ δύο γυναῖκες τὴν ἄφισαν νὰ πέσει κ' ἐτράβηξαν μὲ τὰ δύο χέρια τους τὰ μάγουλά τους.

–Ὡ, ὦ, δυστυχία της! εἶπαν.

–Γιατί; εἶπε ὁ Θωμᾶς.

–Ὡ, ὦ Θωμᾶ! εἶπε ἡ σαβανώτρα· τὴν ἄφηκες καὶ τὴν ἔφαγαν ζωντανὴ τὰ σκουλήκια!

–Ἐγώ; εἶπε ὁ Θωμᾶς.

–Γι' αὐτὸ ἐμύριζε! εἶπε ἀναστενάζοντας ἡ ἀδερφή του.

Ὁ Θωμᾶς ἔφτυσε κατὰ γῆς κ' ἐβγήκε ὄξω ἀηδιασμένος γιὰ νὰ ταγίσει τὸ ζῶ του. Κ' ἔμεινε πολληῶρα στὸν κῆπο του. Κι' ὅταν τέλος ξανᾶρθε μέσα, τὸ λείψανο ἦταν συγυρισμένο, ξαπλωμένο ἀπάνου σ' ἓνα κάτασπρο σεντόνι, καλοχτενισμένο, ντυμένο ὅλο στ' ἄσπρα. Πάνου στὸ σεντόνι καὶ στὰ φορέματα ἦταν σκορπισμένα λεμονόφυλλα καὶ φύλλα ἀπὸ ἓνα

ἄλλο βότανο ποῦ ἐμύριζε σὰ ρόδο. Κι' αὐτὴν τὴ στιγμὴ ἡ σαβανώτρα ἔσκυψε στ' αὐτὴ τῆς πεθαμένης, καὶ χαμηλόφωνα τῆς εἶπε τρεῖς φορές:

-Βάστα, Ἀγγέλω, τὸ λαό σου, μὴ ντροπιάσεις τὴ γενιά σου!

-Τί τσῆ λέει; ἐρώτησε ὁ Θωμᾶς τὴν ἀδερφή του.

-Τὴν ξορκάει, τοῦ ἀποκρίθηκε, γιὰ νὰ μὴν τῆς σπάσει ἡ ψειροθήκη.